

Tomer Pawlicki

DANK

ZIJ

DE

OORLOG

I

Lieve Oma,

Hoe gaat het met jou? Ik ben nu bezig met het maken van een eigen voorstelling. Nou ja, voorstelling is misschien niet het woord, onderzoek is net wat beter. Maar ik zit dus in mijn onderzoek dingen te onderzoeken en mezelf vragen te stellen.

Kleine, grote, makkelijke tot moeilijke vragen. Een van die vragen was: is de Tweede Wereldoorlog ergens goed voor geweest?

En daar wilde ik het er eigenlijk met jou over hebben.

Want was het ergens goed voor?

Ik kan een tegenstrijdig antwoord hierop geven maar wel met een leuk argument.

Ja, het was ergens goed voor, anders kon ik mezelf die vraag niet stellen. Was ik niet geboren.

Ik stond stil bij dat dankzij die gebeurtenis er een reeks andere gebeurtenissen plaatsvonden die anders nooit hadden kunnen plaatsvinden.

Op plekken waar ze nooit hadden kunnen gebeuren.

Ik juich bijna toe dat de Duitsers Polen binnen vielen in 1939.

Als ze dat niet hadden gedaan dan had mijn Poolse opa nooit moeten onderduiken omdat ie Joods was. Had hij nooit aangeklopt bij mijn niet Joodse oma, waar die kon onderduiken. Waren ze nooit verliefd geworden. Waren ze na de oorlog niet getrouwd, hadden ze mijn papa niet gekregen, had ik dus niet bestaan.

Zonder de Tweede Wereldoorlog waren jij en opa ook niet gevlucht uit Tsjecho-Slowakije om daarna naar Israël te emigreren, dat ook dankzij de Tweede Wereldoorlog bestond, omdat jullie niets meer hadden in Košice. Als jullie niet naar Israël waren verplaatst was mama nooit in Israël geboren en had ze papa nooit ontmoet waar ze hem ontmoet heeft. En zou ik er dus ook niet zijn.

Het is toch grappig om te bedenken dat zo'n vreselijke gebeurtenis zoveel andere dingen in gang heeft gezet.

Ik bedoel, ja natuurlijk hangt het nog van heel veel andere toevalligheden af. Ja, mijn opa moest onderduiken tijdens de oorlog maar hij had toevallig, weet ik ook, twee onderduikadressen, wat ongetwijfeld toen een luxe was, waar hij allebei naartoe kon.

En hij maakte de keuze om juist naar dat adres te gaan waar hij mijn andere oma ontmoette.

Maar waar hing het van af? Heeft ie simpelweg een zloty opgegooid op kop of munt en heeft daardoor het lot bepaald of het toeval?

Of heeft ie er lang over lopen nadenken, de voors en tegens van elk adres opgesomd.

Hoe vaak komen de Duitsers daar langs?

Kunnen er verraders in de buurt zijn?

Heb ik veel ruimte of moet ik jaren in een klein hokje zitten?

Wie kookt er? Is het lekker?

Zijn er lekkere wijven in dat huis?

Of heeft ie überhaupt niet nagedacht en is ie gewoon naar het adres gegaan dat bovenaan zijn lijstje stond geschreven?

Dan kan de Tweede Wereldoorlog wel ergens goed voor zijn geweest, maar dan hing mijn voortbestaan af van nog zoveel factoren.

En daarna...

Hoe mijn ouders elkaar hebben ontmoet bijvoorbeeld.

Toen zij elkaar voor het eerst zagen werkte mijn moeder in een behangwinkel waar mijn vader moest zijn.

De enige reden dat ze in gesprek raakte, was omdat mijn vader een soort van groene blouse met kleine gele poesjes aan had getrokken, totaal belachelijk, waar mijn moeder gewoon een opmerking over moest maken en zo raakten ze in gesprek.

Maar als mijn vader niet dat shirt had aangetrokken die dag, was ie mijn moeder nooit opgevallen, waren ze niet in gesprek geraakt.

Ik weet dat mijn vader niet lang nadenkt over wat ie aantrekt, getuige zijn beslissing om een keer het pyjamashirt van mijn zus aan te trekken waar 'Hotdog' op stond, en ik heb foto's om het te bewijzen. Maar stel dat ie al zijn schone kleren had, dan had hij dat kattenshirt misschien niet aangetrokken.

Mijn moeder moest die dag dat ze hem ontmoette ook toevallig invallen. Anders had ze hem nooit gezien.

Maakte het überhaupt niet uit welk shirt hij aan had getrokken voor mij.

En dan was de Tweede Wereldoorlog dan toch nutteloos geweest. Voor mij.

Ik blijf gewoon denken, wat als alles anders was gelopen.

Het is absurd om te denken wat er afhangt van grote of kleine gebeurtenissen.

Omdat ik beslis om nu op dit moment een ijsje te gaan halen, op de weg er naartoe bedenk dat ik mijn portemonnee vergeten ben en bij het omdraaien tegen iemand aanbots waarmee ik in gesprek raak, verliefd op wordt en daar uiteindelijk kinderen mee krijg.

Ik kan zo nog uren door fantaseren over dit soort toevalligheden. Over het noodlot of hoe je het wilt noemen.

Ik was gewoon benieuwd wat jij ervan vond, Oma.

(Lieve Tomer,)

Er is geen dag dat ik wakker word en niet aan ze denk.

Mijn zus, mijn vader, mijn moeder.

Er is geen dag dat ik niet hoop dat er een tsunami, zo lang en hoog als de Chinese muur, uit de Oostzee komt en heel dat gebied weg vaagt.

Polen, Duitsland, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Oostenrijk.

Geen uur dat ik er niet aan denk.

Ik ben zevenennegentig.

Ik heb dat gebied verlaten.

Dat gebied.

Als jij aan mij vraagt of de Tweede Wereldoorlog ergens goed voor is geweest, dan zijn dit mijn eerste gedachtes.

Waar was het goed voor?

Ik heb met mijn eigen ogen gezien waar het niet goed voor was.

Geen vraag, geen geld, geen gevangenisstraf
kan teruggeven wat is weggevaagd, vernietigd.

Geen land kan het recht teruggeven dat ons toen was ontnomen, door
Nazional Sozialisten, om te bestaan.

Ik ben bevrijd maar nooit zal ik verlost zijn.

Jij bent net als ik niet verlost.

Het is mooi dat jij je vrij voelt en veilig en zelfverzekerd om jezelf deze vraag te kunnen stellen.

Maar wat wil je ermee bereiken?

Wil je provoceren?

Wil je kwetsen?

Is er een nieuwe generatie opgestaan die de Tweede Wereldoorlog kan waarderen?

Ik hoop niet dat je één van die jongeren bent, zoals in Israël, die de oude kampnummers op hun arm laten tatoeëren.

Dat was op het nieuws, laatst.

Zo een mooi meisje en dan met een kampnummer van d'r opa.

Ze weet het niet, ze kan het ook niet weten.

Maar ze is het wel.

Nu, drie generaties later, lukt het de nazi's nog steeds ons te nummeren als kudde

(ons onze identiteit af te pakken).

Alsof ze ons bloed hebben vergiftigd, dat er plekken op de huid inkt lekken.

In Israël nota bene.

Wat is het dat jou vatbaar maakt voor zulke gedachtes?

Iedereen maakt angst mee.

Zes jaar constante angst,

gaat in je botten zitten,

in je bloed,

in je darmen,

in je hersenen.

Na zes jaar is het geen litteken maar een zintuig of een orgaan of een ledemaat dat je niet ziet.

Het zit in je houding, je spraak, je taal, je ademhaling.

Het vervuilt je zweet.

Het tast de cellen van je sperma aan.

Het tast de eicellen aan.

Ik zie het in mijn kinderen en ik zie het in jou.

Het is zelfs zo doordringend dat het generaties later jou misleidt om mij deze vraag te stellen.

Jij lieve, bent gemarkeerd.

Of je wilt of niet. En ik wilde dat het niet zo was.

Ik wil geen sporen van angst in mijn nageslacht zien.

Jij bent een product van een oorlog.

Een product dat nooit had mogen bestaan.

Een product van de poging tot massavernietiging.

In Midden- en Oost Europa ligt nu een gat.

Een lege ruimte waar wij nooit naar terug zullen keren.

(Lieve Oma,)

Dat ik deze vraag kan stellen is toch juist positief.

Wat er is gebeurd kan ik niet begrijpen.

Niemand misschien.

Het heeft me wel tot in elk vezeltje bepaald en dan is het toch legitiem om deze vraag te stellen?

Ik kan natuurlijk niet al het negatieve ervaren van negenenzestig jaar terug.

Ik heb geen voorstelling bij wat gekoppeld, direct gekoppeld, is aan mijn lijf en emoties.

De tweede generatie vormt een barrière. En hoe ouder ik word hoe minder eerste generatie er nog is en hoe meer wijzelf een barrière gaan vormen voor de generatie na ons.

Ik wil mezelf aan het onderwerp koppelen door er een positieve draai aan te geven.

Dat meisje dat een tattoo van een kampnummer heeft.

Voor jou is dat verschrikkelijk omdat het niet in jouw macht lag om het te nemen.

Dit Joodse meisje heeft ervoor gewerkt, gespaard en heeft al haar moed bij elkaar geraapt om een monument op haar arm te laten zetten. Door een andere Jood.

Ze begrijpt het niet, maar ze wil het wel een plek geven.

Zodat ze het kan begrijpen.

Misschien laat ze ook een nummer zetten op het armpje van haar baby.

Maar dan min één cijfer.

En die baby doet dat weer op het armpje van zijn baby en van zijn baby en van zijn baby... enzovoorts. Totdat de cijfers op zijn.

Ben je niet blij dat je geleefd hebt.

Dat je veilig oud bent geworden.

Het lijkt alsof je het onvergetelijke probeert te vergeten.

Maar je dwingt mij te lijden en te verwerken zoals jij.

Ik wil begrijpen, niet het opnieuw meemaken.

Ken je dat gedicht over lijden?

Geschreven door Zbigniew Herbert.

Hij is niet Joods.

Alle pogingen tot verwijdering
van de zogeheten kelk des lijdens –
door de reflectie
onbezonnen acties ten bate van zwerfkatten
diep ademhalen
religie –
hebben gefaald

men dient zich te schikken

zacht het hoofd te buigen
zonder handenwringen
het lijden met gepaste zachtmoedigheid te
hanteren
als een prothese
zonder valse schaamte
maar ook zonder hoogmoed
niet met zijn beenstompje
boven andermans hoofd te maaien
niet met de blindenstok
op de ramen der verzadigden te tikken

het bitter kruidenaftreksel te drinken
maar niet helemaal
uit voorzorg een paar slokken
voor later te bewaren

het te aanvaarden
maar tegelijkertijd
in zich af te zonderen
en indien mogelijk
uit de materie van het lijden
een ding of persoon te scheppen

daarmee
te spelen
natuurlijk

spelen

het heel voorzichtig

te vermaken

als een ziek kind

dat men eindelijk

met zijn domme kunstjes

een flauwe

glimlach

afdwingt

Meneer Cogito.

(Lieve Tomer,)

Mijn kleinzoon is geboren in Tel-Aviv.

Mijn kleinzoon moest geboren worden in Bratislava.

Mijn kleinzoon is niet getrouwd, dat vinden wij niet erg.

Ik weet niet of mijn kleinzoon getrouwd is, zou moeten zijn, maar er is tijd om een Joodse te vinden.

Mijn kleinzoon is een product van systematische massavernietiging en toeval.

Mijn kleinzoon is geen product maar gewoon een uitkomst tussen twee mensen, een man en mijn dochter, die elkaar door toeval hebben ontmoet.

Mijn kleinzoon spreekt Nederlands, Hebreeuws, Duits en Engels.

Mijn kleinzoon spreekt Jiddisch, Slowaaks, Hongaars, Duits en Engels.

Mijn kleinzoon maakt theater over mijn leven, en de negatieve invloed van de geschiedenis op de zijne.

Mijn kleinzoon leeft gewoon zijn leven.

Mijn kleinzoon lijdt aan een chronische auto-immuun ziekte veroorzaakt door angst en stress.

Mijn kleinzoon heeft geen angst en stress.

Mijn kleinzoon denkt aan verwerken, herdenken van oorlog.

Mijn kleinzoon staat te ver weg van elke oorlog.

Ik heb mij de toekomst heel anders voorgesteld.

Jij was daar deel van, maar anders.

Net zoals mijn ouders daar deel van waren.

En mijn zussen.

Je zou meer neven hebben, een grotere warmere familie.

Maar bovenal, jij zou beter zijn.

Completer, minder bezig met de dood,

of de dood van Joden

die je niet kent of niet mocht.

En geloof me, er zaten daar een paar shmucks tussen.

Niemand verdient het om zo te gaan, ongeacht of je een shmuck bent of niet.

Niemand verdient het om minder te zijn dan wat hij bedoeld was om te zijn.

Viki, jouw oom, is taxichauffeur geworden in Israël, dat weet je.

In potentie was hij een groot computerman, maar hij was ziek in de darmen door de oorlog van zes dagen die nooit had plaatsgevonden zonder de Tweede Wereldoorlog.

Stress.

Jij bent ook ziek, jij hebt hetzelfde en het zal je ook belemmeren in je leven, liefde, carrière.

Er zit een fout in je structuur.

Dat is fout.

Je zal altijd mager blijven en zwakker dan zelfs Joden waarvan één ouder maar in Europa was, of niet-Joden.

Dit kan niet het bedoelde leven zijn.

Vroeger stond er op muren geschreven:

JID GA WEG UIT EUROPA

Vandaag staat op muren geschreven:

JID GA WEG UIT PALESTINA

Er is geen logica.

Misschien wil ik liever langzaam dood dan met zes miljoen onbekenden in één keer.

Een nummer op je arm laten tatoeëren is geen vrije wil, dat is onderdrukking.

Net zoals dat wij moesten betalen voor treinkaartjes voor deportatie.

Om als kudde vervoerd te worden.

Dat is deceptie.

Dat meisje vernedert zichzelf.

De nazi's vernederen haar vanuit hun graf.

En nu zullen zelfs haar kleinkinderen zo stom en naïef zijn om die nummers op hun arm te laten tatoeëren en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen en hun kleinkinderen.

Als ik terug zou keren naar mijn geboortestad zou ik er niks vinden.

Waar mijn huis stond, staan nu flats, grote grijze bouwvallen.

De boom waar ik vroeger mijn jas aan hing zou er niet meer staan.

Mensen met wie ik ben opgegroeid zouden er niet meer zijn.

De plek van mijn geboorte is met opzet uitgewist, om ons bestaan uit te wissen.

Net zoals de Duitsers bomen planten in Treblinka op massagraven om ons te vergeten. Door wortels van bomen door onze dode lijven te laten groeien om boven een façade van een vreedzame bos te creëren.

Als je iets wil vergeten, bedek je het met zand en bouw je er een nieuwe illusie op.

En nog één en nog één, totdat je gaat geloven in je eigen leugen.

Net zoals het beginnen van een nieuwe relatie voordat de oude is beëindigd.

Dat is de Shoah.

Ik wil dat het oude herinnerd wordt.

Mijn huis.

Mijn plek.

Mijn boom.

Dat is de kern van wie wij zijn, die gewist wordt, als wij de goedheid van die tijd in ons hart laten.

Wij mogen niet, nooit, accepteren om als mest te fungeren om anderen te laten floreren.

Hoe het voelt om niet je eigen naam te mogen zeggen.

Hoe het voelt om je haar te kleuren,

om je taal niet te mogen spreken,

je traditie niet te mogen zijn.

Te acteren dat je iemand anders bent.

En als je terugkomt, zie je lege huizen, lege vlaktes. En mannen met gele hoedjes en oranje vesten met blauwdrukken voor nieuwe vakantiehuizen.

Waar mensen kunnen uitrusten.

Waar Hitler kan uitrusten.

Onze identiteit mag niet vergiftigd worden, niet door dit.

Wat zijn wij dan?

Geloof niet in de illusie die je om je heen ziet.

Overal is een gat.

Loop niet te koop met je slachtofferschap.

Ik zag in Amerika dat mensen koffiebekers verkopen met erop geschreven:

I am a SURVIVOR.

Of shirts.

Alsof het hun verdienste is dat ze hebben overleefd.

Een baby die het heeft overleefd;

is dat een verdienste?

Al die jonge, fitte mensen die vermoord zijn;

waren zij te zwak?

Verdienden zij het niet om te leven?

Wat is er gebeurd met hun verspilde levensjaren?

Hun talent? Hun liefde?

Moeten zij de oorlog bedanken?

Is geboren worden een verdienste?

In leven blijven?

Als ik kanker krijg en ik overleef,

heb ik dan gewonnen?

Ben ik nu een beter en sterker mens dan jouw opa, die de strijd heeft verloren,

dan zijn zussen, die als sardientjes in een graf moesten liggen?

(Lieve Oma,)

Als je in Wiesbaden rondloopt, vlakbij de grens, zie je kleine, gouden tegeltjes met namen erin.

Geboortjaar.

Bestemming.

Lot.

En wanneer het lot zich heeft voltrokken.

Wiesbaden is een stad die gespaard is gebleven in de oorlog.

Omdat de Fransen daar als eersten kwamen toen het bevrijd werd en zeiden: 'Noh Noh, dit is een kuuroord.' 'Wiesbaden is om te relaxen.'

Berlijn, Hamburg, Darmstadt, Frankfurt, Keulen, Dresden zijn allemaal wél verwoest.

In al die steden, waar de huizen van de oude bewoners zijn weggevaagd, liggen die gouden tegels.

Tegels geworteld in de straatstenen of tussen het asfalt.

In steden waar het veel moeilijker en ingewikkelder is om de precieze locatie te vinden van de verwoeste huizen van de vernietigde mensen.

Het zijn monumenten voor Joden door Duitsers om ze niet te vergeten.

Omdat zij ons niet willen vergeten.

Ik weet niet wat er gebeurt met verspilde levensjaren van mensen die ik niet gekend heb.

Moet ik me dat afvragen?

De situatie nu is dat ik BESTA.

Ik leef en zij leven niet.

Ik vind het mooi om door Duitsland te lopen en die tegeltjes te zien.

Om namen te lezen.

Vind je dat ik ze allemaal moet onthouden?

Nu worden ze tenminste herinnerd/ herdacht en waarschijnlijk langer dan als ze niet gedeporteerd waren.

De oorlog is over dertig jaar honderd jaar terug.

Ik kan dan zeggen:

Wat boeit mij die oorlog, iedereen die toen gestorven is zou nu toch al dood zijn.

Sterker nog, nu kan ik dat ook zeggen over het gros van die mensen, maar over dertig jaar met nog meer of beter gezegd alle zekerheid.

En wie zegt dat die mensen niet toch wel waren gesneuveld.

Door een auto-ongeluk of door te stikken in medicijnen, gemaakt door Duitse fabrikanten, of een nucleaire ramp.

Of pogroms.

Misschien waren van die zes miljoen Joden er eigenlijk maar 2.776.666 bestemd om verder te leven.

Misschien niet eens.

Volgens sommige Joodse wetten of verhalen schijnt elke Jood te worden geboren met een opdracht.

En dat je je hele leven erover doet om dat te bereiken.

Waarschijnlijk, als je logica toepast, hadden die zes miljoen hun opdracht al vervuld en konden ze gewoon eerder naar huis.

De Duitsers hadden treinen, dat gaat mooi samen.

De Duitsers waren zo lief om dat later ook nog eens te herdenken door gouden tegels in de grond te zetten.

Waarschijnlijk gegoten van onze eigen gouden kiezen.

Allemaal dankzij de Duitsers.

Wat was de opdracht wil je weten?

Bijvoorbeeld:

Een opdracht ten dienste van alle Europeanen.

Een unie, die hen verbindt, met hetzelfde geld, zodat ze nooit meer oorlog voeren met elkaar.

Een opdracht voor alle Joden, zodat ze eindelijk hun eigen Staat hebben, zodat ze nooit meer oorlog hoeven te voeren met Europeanen.

En misschien had God voor sommige Joden helemaal geen opdracht.

Dus ja, het heeft geen zin om ze in leven te houden, die jonge Joden of de oude die te lui waren om maar één vinger uit te steken.

En toch hebben de Duitsers ook voor die Joden zonder opdracht, die dus niks hebben bereikt in hun leven, een gedenkplaatje gemaakt van goud.

Ditmaal van hun eigen gouden tanden.

Maar wie herdenkt die Duitsers die niks met nazi-Duitsland te maken wilden hebben, maar de pech hadden om in arme gezinnen geboren te worden?

Lieve Tomer,

Wat jij misschien niet weet, of je herinnert,
of misschien is het je nooit verteld,
en daarom nooit kan weten,
is dat jij eigenlijk geen Pawlicki heet.
Jouw opa heeft zijn naam veranderd.
Je heet Koffler.

Of beter gezegd 50% bestaat uit Koffler, maar het wordt verhuld door
Pawlicki.

Het bepaalt voor 100% wie je bent.

Het is de kant die de façade vormt, die Tomer heet.

Het is een valse identiteit, die jou je authenticiteit ontnemt.

Omdat er Joods bloed door je aderen loopt, volgens de Duitsers.

Duitsers die geloofden dat er een ras-type bloed bestond,
dat er überhaupt een ras bestond.

Die geloofden dat zichzelf ook nog eens het puurste en meest verheven ras
waren, met superieure eigenschappen.

Dat is alsof mensen tegenwoordig zouden geloven in superkrachten.

Ken je dat?

Ik heb opgezocht wat jou aanspreekt en tegenwoordig worden er veel strips
en films daarover gemaakt.

Stel dat jij zou geloven dat er klauwen uit je handen kwamen of dat je in de toekomst kon kijken.

Of kon veranderen in wie je wilde.

Misschien geloof je dat ook echt.

Je bent acteur geworden.

Maar stel dat iedereen om je heen dat geloofde, en iedereen die dat niet deed, minderwaardig was.

En om erbij te horen,

jij ook maar verzint dat er kogels uit je ogen komen of chemische gas uit je poriën

of dat je metaal kan verbuigen

of lepels.

Net zoals die Uri Geller.

Typisch tweede generatie geval.

Maar vooral als niemand kijkt.

Tot je er écht in gaat geloven en de leugen doorgeeft aan je kinderen.

Jij bent geboren onder een valse naam onder onechte omstandigheden.

Je ben al zevenentwintig jaar fout.

Laten we fantaseren dat jij geen Pawlicki heet,

dat je niet bent geboren onder een valse naam,

dat je geen last hebt van valse gedachtes,

dat je geen last hebt van mensen die je naam niet goed kunnen uitspreken,

dat je geen acteur bent en doet alsof.

In de kampen moesten wij ook doen alsof.

Jouw opa en ik moesten in een segment van Bergen-Belsen zitten om het Rode Kruis te doen geloven dat het goed ging met ons.

We moesten doen alsof we het goed hadden,
acteren dat we geen gevaar liepen en zolang wij dat acteerden liepen wij dat
ook niet.

En wij hadden het ook beter in de sterrenkampen.

Wij waren Joodse kampsterren.

En nu ben jij dat ook.

Een man met een ster.

Vals van beide kanten.

En de wereld is jouw kamp, zolang jij doet wat je doet.

Je wordt een deel van de massavernietiging,
een zelfmoordterrorist van je eigen identiteit.

Word geen deel van de massavernietiging, Tomer.

Claim je naam terug, je identiteit, je kern.

Ruil je nummer in voor je naam.

En zoek een echte baan.

Lieve Oma,

Concentratiekampfilms zijn altijd mijn favoriet geweest.

Ik dacht dat mijn idool Arnold Schwarzenegger was.

Nu is het toch die andere Oostenrijker.

Dat ik acteur zou worden stond net zo niet in de sterren geschreven als de Shoah.

Toen ik vijftien was wilde ik de horeca in.

Een eigen hotel midden in London.

Dát was echt mijn droom.

Mijn moeder, die dus bestaat dankzij de oorlog, zegt tegen mij:

‘Ga werken in de McDonalds, voor de ervaring, dan kan je daar aan ruiken.’

En nu heb ik dus geen hotel.

Maar de voornaamste reden dat ik daar ging werken is omdat er een Mac werd geopend in Nieuw Sloten waar ik woonde.

Anders had ik daar nooit gewerkt,

was ik nooit teleurgesteld geraakt,

en had ik toelating gedaan voor de hotelschool,

en was ik nu financieel daadkrachtiger,

máár stelde ik mij nooit deze vragen.

Daarom ben ik dankbaar dat ik daar ging werken.

Dankbaar dat het écht abominabel was.

En ik ben dankbaar voor al mijn collega's die me gelijk in elkaar wilden timmeren toen ze hoorden dat ik Joods was.

Ik ben dankbaar dat ik Mohammed tegenkwam om 21:00 uur 's avonds.

Waar we allebei hadden afgesproken bij een castingbureau, dat niet bleek te bestaan, waar mijn moeder op had gereageerd via een advertentie, omdat ik terloops had laten vallen dat ik acteur wilde worden, maar er nooit echt wat voor deed.

Dankbaar dat Mohammed mij aansprak en mij uitnodigde om de volgende dag met hem mee te gaan naar BTGM, waar mensen met veel toneelervaring speelden die mij veel konden leren.

Zo begon het voor mij te rollen.

Dankzij mijn moeder, wederom.

Dankzij Mohammed, die nooit in Nederland zou zijn beland zonder de Tweede Wereldoorlog.

Mohammed had me ook niet kunnen aanspreken.

Theo van Gogh was net vermoord, en hij wilde mij juist aanspreken om te laten zien dat niet iedere Marokaan extremistisch is.

Ik had ook niet naar mijn moeder kunnen luisteren, voor het eerst.

Omdat ik laat begon met puberen.

Dan had ik gewoon Final Fantasy gespeeld op de Playstation en was ik twee jaar later niet aangenomen op de toneelschool.

Ik had Mohammed ook niet kunnen vertrouwen.

Theo van Gogh was net vermoord.

Ik blijf denken.

Jij leeft niet meer.

Het is tien jaar geleden of elf dat je geleefd hebt en zestien jaar dat we elkaar niet meer hebben gesproken.

We kennen elkaar niet.

Ik weet niet hoe jij bent of hoe je was.

En door over de oorlog te fantaseren, waar ik veel meer van afweet, hoop ik dat ik kan fantaseren wie jij was.

Hoe je over bepaalde dingen dacht en hoe je zou reageren als ik met dit soort vragen zou komen, hoe je dat zou uitdrukken.

Juist om mezelf met jou te verbinden.

Of met mijn opa die ik nooit heb gekend.

Juist om jullie te leren kennen.

Om jullie te herdenken.

Het blijft bizar om je te realiseren wat er afhangt van grote of kleine handelingen.

Daar heb ik het nooit met jullie over gehad.

Beren zijn gek op bessen. En in hun leefgebied groeien die bessen overal, echt overal.

Die beren stoppen zichzelf daar helemaal vol mee. Zo vol, dat je zou verwachten dat die bessen op de rand van uitsterven staan.

Maar in die bessen zitten pitten en als dan de beer die pitjes weer uitpoept, groeien er op die plek grotere en gezondere bessen dan voorheen.

De bessenshoah.

De bessen zouden nooit zo groot worden zonder de beren. De bessen zouden nooit zo wijdverspreid staan als de beren geen gigantische afstanden aflegden.

De bessen leven.

Het is misschien niet helemaal hetzelfde als de shoah.

De Duitsers aten natuurlijk geen Joden.

Het is een metafoor.

Maar zijn het de Duitsers die wij iets kwalijk moeten nemen?

Als er een natuurramp plaatsvindt; nemen wij dat dan de natuur kwalijk?

Proberen wij de natuur daarvoor te straffen (kutnatuur!!) of accepteren wij gewoon de kracht van dat fenomeen en proberen wij onszelf te wapenen tegenover haar willekeur.

Als een leeuw in gevangenschap zijn verzorger aanvalt en verscheurt betreuren wij het maar accepteren wij de agressieve aard van die leeuw.

Wij leren er voorzichtiger mee om te gaan, wapenen onszelf tegen handelingen die het beest kunnen activeren.

Als een mens dat doet straffen wij de enkeling.

Maar als de massa een andere massa vermoordt...

Is dat niet ook een vorm van een Natuurramp?

Zijn wij dan ook geen slachtoffers van een mechanisme in ons hoofd?

Moeten wij onszelf niet ook, in de goede niet-materiele zin van het woord, wapenen in plaats van straffen?

De omgevallen bomen richten schade aan

en de wind liet de boom vallen

en die is ongrijpbaar.

De volgende dag is die wind een aangenaam briesje óf de verfrissende wind die de benauwdheid verlicht.

Blijven wij het de bomen en de wind kwalijk nemen of zorgen we voor bomen met stevigere wortels in goede aarde?

De poging om het te begrijpen is nutteloos.

Het enige dat wij kunnen doen is de rotte wortels wegsnijden, vermengen met gezonde en beseffen dat ons leven voor altijd en onherstelbaar veranderd is.

Ik ontmoette een Duits meisje, derde generatie, die tot haar elfde in Duitsland woonde.

Toen ze in Nederland kwam was ze bang dat Joodse kinderen haar zouden haten.

Ik zeg tegen haar: 'Jij bestaat ook dankzij de oorlog'.

'Nee,' zegt ze, 'ik besta ondanks de oorlog, wie zegt dat het goed is dat ik besta'.

Ik zeg: 'Niemand. Niemand zegt ook dat het slecht is. Het is. En er is veel dat er nu niet zou zijn zonder'.

'Mijn opa's leven is verwoest door de oorlog. Hij moest als zeventienjarige mee naar het front, als telegrafist.

Hij had geluk, hij was te slim om een pistool af te mogen vuren.

Dat of executie.

Hij was een Suddeten-Duitser.

Hij wilde gaan studeren.

In plaats daarvan heeft ie leren tapdansen van de aardige Russen in krijgsgevangenschap.

Mijn moeder haatte hem voor zijn betrokkenheid.'

'Als hij betrokkenheid had geweigerd had je moeder niet eens de kans gekregen om hem te haten,' zeg ik.

'Hij heeft een trauma. Mijn oma heeft een trauma. Mijn moeder heeft een trauma en ook ik ben erdoor beïnvloed.'

Dat is wat zij mij te zeggen had, Oma,
en ik weet even niet hoe ik hierop verder moet.

Lieve Tomer,

De wereld is voorgoed veranderd, Tomer.

Weet jij dat jij veel makkelijker een Joodse vrouw zou vinden.

Israël is ons beloofde land.

Ben ik ermee verbonden?

Ja, ik lig er begraven en voel de verplichtingen voor de zielen die het ons gekost heeft.

Als het nu zou verdwijnen was het een ramp, maar als het niet was opgericht zou ik het niet hebben gemist.

Ik mis Europa.

Het Jodendom uit Midden- en Oost Europa. Het Jodendom, dat het hedendaagse Jodendom heeft gevormd, zijn kern, zijn geboorteplaats, is weg. En wij zijn daarom daar weg.

Ik zat een keer in een Duits restaurant, naast mij at een grote groep Duitse vrouwen.

Mijn leeftijd.

Ze hadden het over hun kindertijd en hoe ze zich herinnerden dat door hun kleine dorp de grote leider reed.

Hoe ze zwaaiden en hoe hij terug zwaaide en ze een hand gaf.

Hij gaf ze een hand!

Ze vonden het fantastisch om aangeraakt te worden door hun grote leider.

Ik wilde ook wel weten hoe dat was en besepte op dat moment dat ik maar één handdruk verwijderd was van de man van wie jij denkt dat je je leven te danken hebt.

Ik stond op en besloot haar aan te raken, dichter dan dit zou ik nooit bij Hitler komen.

Ik legde mijn hand, waar mijn nummer op stond op haar schouder en hoopte...

Maar ik voelde niks.

Natuurlijk voelde ik niks en ik liep weg.

De vrouw en alle anderen, zagen mijn nummers, en zij deden niks.

Ze waren onverschillig.

Ze kwamen me niet uitschelden, ze kwamen me geen excuus aanbieden of hun verhaal nuanceren.

Net zoals ze toen vijftig jaar geleden onverschillig accepteerden dat ze deel uitmaakten van een machine.

Banaliteit van het kwaad.

Ik zal nooit accepteren zonder na te denken.

Wees niet onverschillig, Tomer.

Sta op voor wie je bent, accepteer de besluiteloosheid van de mens niet.

Accepteer niet dat je dankzij een oorlog die jou wilde uitroeien geboren bent.

Besef dat het ondanks is, waarom jij bestaat Tomer, ondanks.

2

(Beste Tomer,)

Pardon.

Ik wil niet storen.

Mijn naam is Marek. Uit Bardow.

Jij bent de jongen van wie ik slechts 50% ben als jij had bestaan. Echt.

Maar jij bestaat niet dus is het voor mij moeilijk voor te stellen wie jij bent, hoe jij heet.

Toch adresseer ik deze brief aan jou en jij moet mij terug een brief adresseren, en dan gaan wij discussiëren over de toekomst.

Ik werk in de bossen.

Ik controleer de bomen en verzorg ze.

Bomendokter.

Het gaat goed met de bomen, en als het goed gaat met de bomen gaat het goed met de bossen en met ons.

Jij doet aan het maken van theater en diëten voor je darmen.

Heel goed, interessant.

Iedereen heeft een bezigheid nodig.

Mijn omgeving had een bomendokter nodig.

Jouw omgeving dieet en theater.

Omgeving is wat je bepaalt.

Hoe je te gedragen.

Wie wij zijn.

Mijn droom was altijd veel geld te verdienen, maar mijn omgeving wilde anders

en bomendokter is een mooi beroep.

Eén verbrande boom levert tien nieuwe op.

Theater maken zoals jij dat doet,

is niet wat in mij op zou komen om te doen.

Natuurlijk heb ik acteeridolen: Stallone, Schwarzenegger, van Damme, Lundgren, Willis.

Voor dat soort acteren moet je niet in Bardow, Tsjecho-Slowakije zijn.

Daarvoor moet je ambitie hebben, in een beter land.

Tenzij je Arnold Schwarzenegger bent.

Hij wist al dat hij iemand was voordat de wereld dat wist.

Hij wist meteen dat hij een verhaal kon vertellen om duizenden, miljoenen mensen te inspireren.

Hij kwam van nul en ging naar honderd.

Ik wou dat ik dat had.

Om met mijn succesverhaal andere mensen succesvol te maken.

Mijn oma was een depressieve vrouw maar ik kan niet zeggen dat dat mij tot de bomendokter heeft gemaakt die ik nu ben.

Beste Marek,

Ik was gewoon benieuwd naar je, of beter gezegd naar mezelf.

Waarom ik mensen vraag waar oorlogen goed voor zijn, specifiek de Tweede Wereldoorlog.

Ik vermoed dat ik Schwarzenegger voorbij ben gestreefd, qua inhoud in ieder geval.

Ze zeggen, dat je theater maakt of dat je kunstenaar bent vanuit pijn.

Niet dat ik werkelijk pijn voel of mezelf iets aandoe.

Mentale pijn.

Hoofdpijn.

Ik was gewoon écht benieuwd of jij dat ook had.

Of jij ook écht nadacht over je herkomst.

Of dat jou ook hoofdpijn bezorgt.

Wat voor situaties hebben ervoor gezorgd dat je ouders elkaar hebben ontmoet en dat jij bestaat.

Nogmaals, ik weet niet hoe de geschiedenis van jouw realiteit eruit ziet maar ik weet zeker dat die van invloed is geweest op jou.

Net zoals ik weet dat een oorlog van invloed is geweest op mij.

Het heeft mijn identiteit bepaald.

Het heeft bepaald dat ik uiteindelijk in Nederland ben opgegroeid en dat ik in het Nederlands denk. Of beter gezegd het heeft de mogelijkheid gecreëerd en die mogelijk is uitgekomen.

Ik voel me Nederlander terwijl er geen Nederlands bot in mijn lijf zit.
Overal waar ik kom moet ik mijn voor- en achternaam spellen in het land
waar ik mij het meest thuis voel. En uitleggen waar ik vandaan kom.
Wat, waar kom je vandaan?!

In Polen zou niemand er twee keer naar vragen.
Dat zou waarschijnlijk al een element van mezelf wegnemen.
Ik zou mezelf niet steeds hoeven te verifiëren en te vertellen over mijn
achtergrond.
Dan had ik nooit zo diep over mijn achtergrond nagedacht.
Was ik misschien zelfs nooit gaan 'vertellen'.

(Beste Tomer,)

Je praat over een oorlog die jou heeft gevormd.

Is niet elke oorlog een kenteringsmoment.

Is niet elk menselijk pad getekend door geweld?

Zoals de wereld van de dieren.

Goed, mijn realiteit.

Toen de Duitsers hun Lebensraum-plannen tot werkelijkheid maakten en Europa veroverden, niemand die daar goed van sprak.

Maar inderdaad, als dat niet was gebeurd dan had ik waarschijnlijk ook nooit bestaan.

Mijn moeder zou dan nooit met een Duitse man zijn getrouwd.

Had ik dus niet bestaan.

En er zijn nog zoveel andere factoren die daar op van invloed zijn geweest.

Welke?

Weet ik niet.

Zij heeft mij er nooit veel over verteld.

Maar toen de Duitsers Lebensraum kregen in het oosten, zijn de ouders van mijn vader gestopt in Tsjecho-Slowakije en hebben zich gevestigd in Košice.

Vlakbij Bardow.

Niet ver van Bratislava, waar ik geboren ben.

Ze hadden ook door kunnen reizen.

'Aber genug ist genug,' zei mijn opa.

Hier is ook genoeg lebensraum.

Nog een beetje dicht bij het Vaterland.

Mijn ouders zijn highschool sweethearts zoals de Amerikanen dat zeggen.

Dat is hun verhaal.

Dat is mijn verhaal.

Dat heeft mij gevormd en basta.

Het verleden is gegoten in cement en onveranderbaar, dus probeer ik het ook niet.

Ik kan invloed hebben op vandaag en misschien op morgen.

Marek,

Jij en ik hebben dezelfde grootouders, we hebben dezelfde moeder.

Wij delen toch dezelfde geschiedenis.

Wat ik begrijp is dat er in jouw realiteit een oorlog heeft plaatsgevonden en dat de Duitsers hebben gewonnen?

Dat is toch al interessant om over na te denken.

Wat als ze zouden verliezen?

En hoe zit het met de Jodenvervolging.

Jodenvervolging, wat bedoel je met Jodenvervolging?

Ja de Jodenvervolging!

Dat heeft toch ook invloed op je, zo niet op de mensen om je heen.

Of mensen die er niet meer zijn.

Vraag jij je niet af waarom ik in een ander land ben geboren?

Waarom ik Hebreeuws spreek en jij Jiddisch.

Vindt onze oma, want het is ónze oma, misschien nu dat de Tweede Wereldoorlog wél ergens goed voor is geweest.

Wordt de oorlog niet herdacht?

De vernietigingskampen?

Hoeveel mensen zijn er gestorven?

Is het daar minder belangrijk om te herdenken?

Mijn vader was nooit trots op mij.

Ik was niet sterk genoeg, niet slim genoeg.

Dat zei die dan in het bijzijn van mijn vrienden of de zijne.

‘Kijk daar loopt het wormpje.’

Ik moest altijd sterker, slimmer en het liefst ook knapper zijn.

We waren een keer op vakantie in Polen.

De enige keer dat ik er ben geweest.

Ik mocht toen roeien in een bootje op een klein aangelegd meertje.

Dat deed ik een half uur en toen ik klaar was had ik pijn aan mijn armen.

‘We zijn hier met zijn allen gekomen zodat jij sterker wordt,’ zei mijn vader.

Waardoor ik dacht, okee, nu gaat het beginnen!

Mijn vader gaat mij trainen, nu word ik een echte man.

Ik heb niet getraind, en toen we weer terug waren in Nederland was ik niet veel sterker dan daarvoor.

Ik dacht, o ik heb mijn vader teleurgesteld.

Hij bleef hameren op sterker worden, sterker dan je vrienden, beter dan je vrienden.

Ik bleef slap,

slecht in sport,

te ongeconcentreerd om te leren.

Ik was keeper bij de CI van S.C. Sloten/Rivalen, en als we een goede wedstrijd hadden, verloren we met 3-0.

Dan kwam hij mee en lachte hij als er tegen mij werd gescoord.

Een keer in de lift thuis, na de wedstrijd, vertelde ik aan de buurman dat we verloren hadden en er ontstond een gesprek waarin ik vertelde dat wij Joods waren. In vijftien seconden.

Toen die man uit de lift stapte zei mijn vader: 'Je mag nooit aan iemand vertellen dat je Joods bent'.

Misschien was hij in de oorlog een nazi of van de NSB.

Mijn vader schaamde zich wel altijd voor mij, maar niet om het Joods zijn toch?

Mijn vader plaatste me op een Joodse school maar ik mocht het er met niemand over hebben?

Hij was nota bene Joods geworden voor mijn moeder op zijn zesentwintigste.

Met een besnijdenis en de hele mikmak.

Dan moet je er wel wat voor over hebben.

Zijn vader was overigens wel Joods.

Later hoorde ik pas van de tweede generatie, getraumatiseerd door de eerste. En nu dus ook de derde vervolgens weer beschadigd door de tweede. Die weer in de kern getraumatiseerd is door de oorlog, die weer is veroorzaakt door de Eerste Wereldoorlog.

Hij leek en lijkt me niet typisch tweede generatie.

Daardoor wil ik meer te weten komen over mijn achtergrond, dieper graven, betekenis zoeken om mezelf te doorgronden, te snappen en te perfectioneren.

Ik wil absoluut geen Joodse vriendin.

Misschien denk ik dat Joodse kinderen worden geboren met 50% minder kans om te overleven.

Dat ze altijd 50% achterlopen op normale kinderen, in welke situatie dan ook.

Dat betekent dat je altijd minimaal 100% boven jezelf uit moet stijgen om gelijkwaardig te zijn.

Je bent dan inderdaad een Untermensch.

Is het bij jou niet de vraag met wie je trouwt.

Heb jij veel meer keus?

Trouw jij gewoon met een Joodse?

En als je het niet doet,

is het geen issue,

ligt er geen druk op.

Word jij niet met een schuld van zes miljoen geboren die je goed moet zien te maken?

Heb jij geen druk om het Joodse ras te blijven vernieuwen en aan te vullen?

Je kinderen de keus geven of ze Joods worden geboren of niet?

Doe normaal. Doe normaal.

Hitler vond mijn kinderen Joods, waarom vinden de Joden mijn kinderen die later wel vervolgd gaan worden dan niet Joods?!

Ik kan niet helder denken daardoor.

Teveel druk.

Ik hou me liever zo met het Jodendom bezig.

Dan ben ik er in ieder geval mee bezig.

(Beste Tomer,)

Dezelfde grootouders hebben wij niet.

Misschien qua naam en uiterlijk.

Maar sinds de Tweede Wereldoorlog is de Jodenvervolgning totaal verdreven uit Europa.

De willekeur van de eeuwige zondebok DE JOOD is voor het eerst in een periode van zeventig jaar weg. Niemand is vervolgd en er leven grote Joodse gemeenschappen in heel Europa.

Dankzij de Duitsers.

Het gaat goed met Europa.

Het gaat goed met de Joden.

Kijk dat is al een verschil hé?

Met mijn voorouders is het op een gegeven moment goed gegaan en van daaruit ging het alleen maar beter.

Wij zijn nooit vervolgd waardoor de trauma's niet zo diep geworteld zitten en overlevende ouders hun frustraties nooit hoefden af te reageren op hun kinderen

en zij weer op hun kinderen

en zij weer op hun kinderen

en zij weer op hun kinderen

en zij weer op hun kinderen.

Onze huizen zijn ons niet afgenomen.

We mogen trots zijn op wie we zijn.

We zijn niet systematisch vernietigd.

Wij zijn niet gemarkeerd.

Jij spreekt Hebreeuws, je bent geboren in Israël, een land waar wij allemaal van dromen.

Om eerlijk te zijn voel ik mij thuis hier.

In Europa.

Ik droom van Europa.

Als ik denk aan een Europa zonder –
of een Jodendom zonder Europa.

Dan zie ik een enorm gat voor me.

Van mij hoeft Israël er nu niet te zijn,
we hebben het niet nodig.

Ik stel me voor dat, mocht jij bestaan, mochten jouw voorouders een shoah hebben meegemaakt, dat er dan wellicht een land nodig zou zijn waar ze zich veilig kunnen voelen.

Die gedachtes zijn ondenkbaar.

Maar mocht het zo zijn...

Zo dachten ze zeventig jaar terug toen de oorlog begon:

JA NU, NU GAAT HET GEBEUREN. SHOAAH.

Maar logica overwon.

Dat is doemdenken.

Zoals wat de Amerikanen steeds doen in hun films.

Independence Day, Planet of the Apes or the Day after Tomorrow.

Er is altijd iets dat de wereld bedreigt, van natuurramp tot overgeëvolueerde apen.

Het gebeurt gewoon niet, of nou ja, natuurrampen wel.

Misschien ben ik zelf wel een pessimist.

Wanneer ik denk dat er nooit meer bomen zullen zijn om te verzorgen.

Je hoort de bomen toch ook nooit klagen over hun voortbestaan.

En misschien moeten Joden dat ook niet doen.

Een vader van een vriend van mij was altijd bang dat hij botkanker zou krijgen en uiteindelijk is ie er ook aan overleden.

Mensen zijn goed in het ziek praten van zichzelf.

Door te blijven graven in zichzelf totdat ze iets vinden, waardoor ze kunnen zeggen:

‘Zie je? Ik heb het altijd al geweten.

Ik ben rot van binnen’.

Er bestaat een theorie over een andere mogelijke uitkomst van de oorlog.

‘Ons grootste geluk was de hogeschool voor de kunsten van Wenen.’

Rabbi Nachman.

De kunstopleiding van Wenen lijkt namelijk een hoog percentage antisemitische kunstenaars voort te brengen, met een vrij uitgesproken politieke visie.

Die visie hield veel verband met de expansiedrift van Duitsland máár met één groot verschil.

Een visie gebaseerd op ras.

Allang achterhaald omdat wij allemaal in principe hetzelfde ras zijn, alleen anders beïnvloed door onze taal en omgeving.

En het schijnt dus van die specifieke kunstopleiding af te hebben gehangen of het was helemaal mis gegaan.

Sterker nog, het scheelde maar één stem of de antisemitische kunstenaar Adolf Hitler was daar afgewezen. En dan was hij wel de politiek ingegaan.

Eén stem!

Net zoals er destijds in New York werd gestemd om de officiële voertaal.

Dat scheelde ook maar één stem, maar heeft wel bepaald hoe miljoenen spreken.

Nu is iedereen echter in dubio.

Is de school voor Moderne Kunst in Wenen antisemitisch of geldt de school juist als buffer om antisemitische kunstenaars met in potentie een politieke visie buiten de politiek te laten?

Heeft die school bestaansrecht?

Sommige rabbijnen zeggen ja, anderen nee.

En dus blijft die school maar subsidie krijgen van Joodse fondsen, wat Joden weer tegen de benen stoot.

Mensen willen geen geld geven aan instanties die mensen opleiden, die ze in andere omstandigheden liever dood zouden zien.

Maar het zijn de rabbijnen die zeggen:

‘Nee nee, laat het bestaan. Het is te herleiden. Het is okee. Het is de Kabbalah. Het is goed’.

De school moet bestaan.

Europa zoals wij dat kennen zal worden verwoest, onherstelbaar.

De gevolgen zouden allesomvattend zijn.

Dank zij de oorlog ging in première op 4 mei 2014 in de Brakke Grond in Amsterdam

Spel

Tomer Pawlicki

Tekstcoach

Willem de Wolf

Bij het gedicht *Meneer Cogito denkt na over het lijden* van Zbigniew Herbert op bladzijde 13,14 en 15 is gebruik gemaakt van de vertaling van Gerard Rash

Met dank aan Carel Alphenaar

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door Stichting Schürmann-Krant en Theater Na de Dam

Tomer Pawlicki (Tel Aviv, 1986) studeerde in 2011 af aan de Toneelschool Arnhem. Hij speelt voor theater, film en televisie. Met *Dank zij de oorlog* debuteerde hij als maker bij Theater Na de Dam

www.tomerpawlicki.com